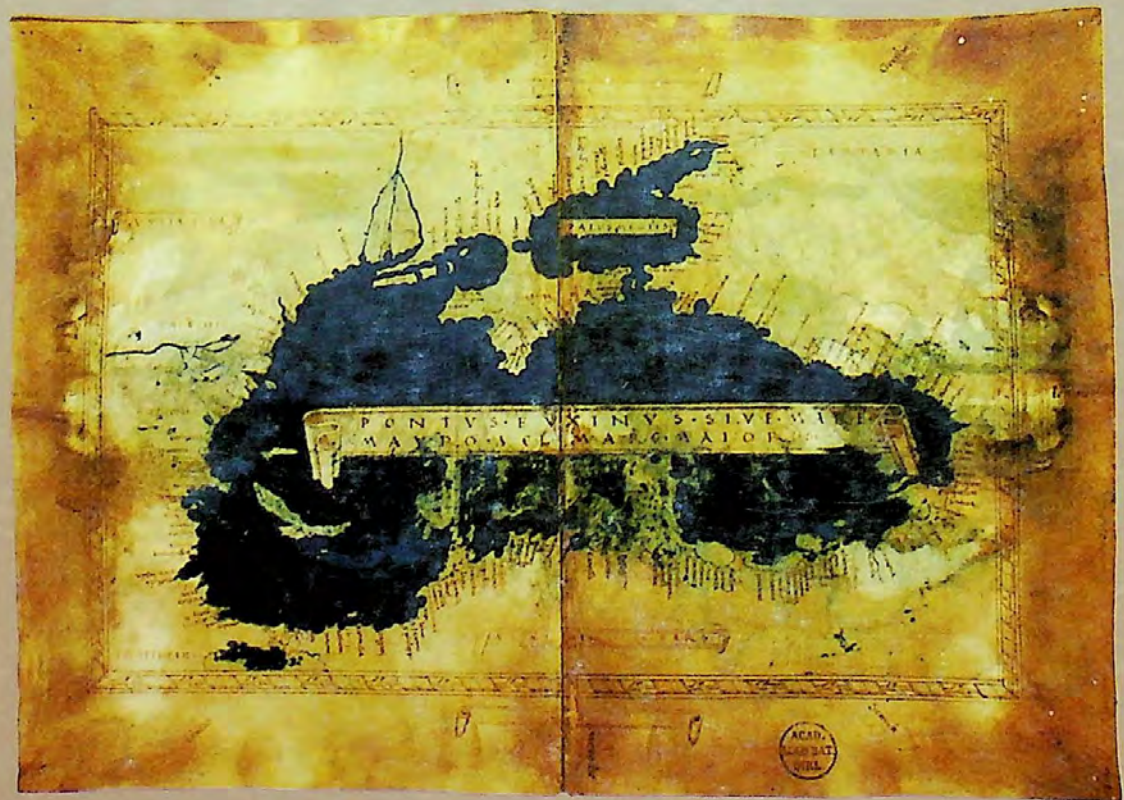

94(100)C/14
C 51

BIBLIOTHECA PONTICA 2

Virgil Ciocîltan

Mongolii și Marea Neagră în secolele XIII-XIV

editura enciclopedică

BIBLIOTHECA PONTICA

II

Virgil Ciocîltan

DIE MONGOLEN
UND DAS SCHWARZE MEER
IM 13. UND 14. JAHRHUNDERT

DER BEITRAG DER TSCHINGISIDEN

ZUR UMWANDLUNG DES PONTISCHEN BECKENS
IN EINE DREHSCHIBE DES EURASISCHEN HANDELS

Virgil Ciocîltan

BIBLIOTHECA PONTICA

II

Redactor: MARCEL POPA

Virgil Ciocîltan

In amintirea Corinei Ciocîltan

MONGOLII
ȘI MAREA NEAGRĂ
ÎN SECOLELE XIII–XIV

CONTRIBUȚIA CINGHIZHANIZILOR

LA TRANSFORMAREA BAZINULUI PONTIC
ÎN PLACĂ TURNANTĂ A COMERȚULUI EURO-ASIATIC

UNIVERSITATEA "VALAHIA"
TÂRGOVISTE - ROMÂNIA
SEDIUL CENTRAL
Nr. inv. X 34695

Editura Enciclopedică
București, 1998

Hoarda de Aur și Ilhanatul au fost produse ale mării expansiuni a mongolilor, care au urmărit cu perseverență încorporarea principalelor axe ale comerțului euro-asiatic și au dezvoltat, ca rezultat al uriașelor lor cuceriri, o politică comercială de dimensiuni la fel de impunătoare, cu orizonturile extreme situate pe țărmurile Oceanului Pacific, ale Mediteranei și ale Mării Negre. În acest cadru vast și-a situat autorul investigația pentru a surprinde manifestările specifice ale celor două state tătare, născute din dezmembrarea imperiului fondat de Cinghiz-han, în domeniul comerțului pontic.

Între cele mai de seamă rezultate ale acestei cercetări sunt de amintit: o viziune de ansamblu asupra rolului factorului comerț în evoluția politicii mongole, factor mult mai important decât fusese admis în trecut; o înțelegere cuprinzătoare a necesității imperioase resimțite de hani mongoli de a-și procura mijloace bănești prin stimularea și exploatarea marelui comerț, mai ales după încetarea expedițiilor de jaf; descifrarea sensului comercial primordial al expansiunii spre vest a imperiului mongol după cucerirea Chinei de Nord; fixarea locului Hoardei de Aur în dezvoltarea uneia dintre legăturile Extremului Orient cu lumea mediteraneeană prin Marea Neagră; descrierea funcției similare îndeplinite de Ilhanat ca intermediar între Oceanul Indian și bazinul pontic; integrarea temeinică a conflictului dintre cele două state mongole menționate în problematica comerțului euro-asiatic; conturarea mai clară și mai nuanțată a politicii suveranilor tătari față de oamenii mării, genovezi și venețieni; precizarea locului deținut de hanatul întemeiat de emirul Nohai la Dunărea de Jos în strategia generală a Hoardei de Aur.

Prin erudiția solidă pe care se întemeiază și prin interpretarea istorică largă a realităților cercetate, lucrarea lui Virgil Ciocîltan se înscrie în rândul celor mai însemnate contribuții românești la studiul istoriei universale.

ȘERBAN PAPACOSTEA

CUPRINS

PREFAȚĂ	9
I. LĂMURIRI PRELIMINARE: CINGHIZHANIZII ȘI MAREA NEAGRĂ, PLACĂ TURNANTĂ A COMERȚULUI EURO-ASIATIC	13
A. Mongolii și Marea Neagră	13
1. Vocație continentală, tentații maritime	13
2. Marea Neagră — placă turnantă a marelui comerț	15
B. Mongolii și comerțul	16
1. Izvoare și concepții istoriografice	17
2. Simbioza han — negustor	22
3. Problemele expansiunii: mongolii între două lumi	27
II. EXPANSIUNEA MONGOLĂ ȘI AXELE COMERȚULUI EURO-ASIATIC	32
A. Drumul mătășii — fir călăuzitor al expansiunii	32
1. Cinghiz-han și drumul mătășii	32
2. Drumul mătășii sub protectoratul Hoardei de Aur	37
B. Drumurile mirodeniilor: asaltul asupra Semilunei Roditoare	49
1. Ultima campanie panmongolă spre apus: o jumătate de victorie	49
2. Ilhanatul — beneficiar al expansiunii în Asia vestică	51
III. DEZMEMBRAREA IMPERIULUI: RIVALITĂȚI COMERCIALE INTRA- ȘI EXTRAMONGOLE	54
A. Conflictul giucido — ilhanid pentru Tabriz	54
B. Armenia Mică în competiția ilhanido-mamelucă pentru Semiluna Roditoare	61
C. Consecințe politice: triumghiul de forțe Sarai-Cairo-Tabriz	80
1. Axa Sarai-Cairo și auxiliarii ei	81
2. Alianța ilhanido-genoveză	86
D. Consecințe comerciale: conectarea Mării Negre la rețeaua comerțului euro-asiatic	87
1. Derivația giucidă: Urgenci-Sarai-Tana/Caffa	87
2. Derivația ilhanidă: Tabriz-Trapezunt	104

IV. HOARDA DE AUR ȘI MAREA NEAGRĂ	129
A. Geneza politicii pontice a Hoardei de Aur	129
1. Cumanii și comerțul Mării Negre	130
2. Batu: comerțul pontic în conul de umbră al Tabrizului	132
3. Berke și pierderea Tabrizului: bazele politicii pontice a Hoardei de Aur	135
B. Cooperare și înfruntări cu republicile comerciale italiene	137
1. Începuturile	139
2. Nohai și Tokta, genovezi și venețieni: bătălia pentru comerțul pontic	144
3. Tokta: cooperare și ruptură	149
4. Özbek: apogeul conlucrării	158
5. Geanibek: marea ruptură	182
6. Berdibek și Mamai: depresiunea	202
7. Toktamâș: un revirement trecător	208
C. Problema Strâmtorilor și soluțiile ei tătare	224
1. Lupta pentru Strâmtori și pentru sultanatul selgiucid	224
2. Un paznic al Strâmtorilor: hanatul Dunării de Jos	230
3. Politica tătară în spațiul dintre Carpați și Strâmtori după lichidarea hanatului lui Nohai ...	240
V. CONCLUZII: MAREA NEAGRĂ, PLACĂ TURNANTĂ ȘI <i>BYPASS</i>	
AL COMERȚULUI EURO-ASIATIC	260
REZUMAT ÎN LIMBA GERMANĂ	261
ABREVIERI BIBLIOGRAFICE	265
LISTĂ A PRINCIPALILOR HANI MONGOLI	285
INDICE DE NUME PROPRII	287
HĂRȚI	301

I. LĂMURIRI PRELIMINARE: CINGHIZHANIZII ȘI MAREA NEAGRĂ, PLACĂ TURNANTĂ A COMERȚULUI EURO-ASIATIC

A. MONGOLII ȘI MAREA NEAGRĂ

Cronicile și miniaturile medievale îl înfățișează pe războinicul mongol călare, înzestrat cu arma tipică a nomadului dintotdeauna: arcul și săgeata. Deși simplificatoare, această imagine „clasică” dezvăluie caracterul fundamental al puterii militare de care au dispus Cinghiz-han și urmașii săi în tentativa de cucerire a lumii: optim echipat pentru a lua în stăpânire pământul, virtuțile ostășești ale călărețului tătar¹ încetau cu totul în contact cu apa. Strădaniile de a înfrânge această fatalitate n-au avut sorți de izbândă.

1. VOCAȚIE CONTINENTALĂ, TENTAȚII MARITIME

Pe cât de răsunătoare, pe atât de semnificative au fost în această privință eșecurile corpurilor expediționare trimise în 1274 și 1281 de marele han Kubilai, stăpânitorul Chinei, să cucerească Japonia.²

Față de enormele pierderi suferite de mongoli în apele Extremului Orient — cea mai mare parte a celor 150 000 de ostași îmbarcați în 1281 a pierit —, încercarea, la fel de neizbutită a lui Geanibek, han al Hoardei de Aur din stepa cumană,³ la mijlocul secolului XIV de a impune dominația tătară în Marea Neagră

¹ De la apariția lor în Asia apuseană și în Europa răsăriteană, năvălitorii cinghizhanizi au purtat atât în izvoarele orientale, cât și în cele occidentale două nume: mongoli și tătari. Cel dintâi a desemnat neamul din care a făcut parte fondatorul imperiului, cel de-al doilea a fost al unei etnii supuse în primii ani ai expansiunii. Cum a reușit etnonimul „tătar” să-l concureze și pe alocuri chiar să-l înlocuiască pe cel de „mongol” nu este lămurit. Cele două nume sunt folosite în lucrarea de față nediscriminat.

² GrouE 356-7.

³ Hoarda de Aur este una dintre expresiile sub care este cunoscut statul tătarilor „nordici” (pentru alte formule echivalente, v. p. 203 n. 333). Denumirea spațiului pe care l-a ocupat a fost în varianta